

геополітичних процесів, загальноєвропейської безпеки, зміцнення стабільності у Східноєвропейському та Чорноморському регіонах.

Американські компанії справді хотіли б бути присутніми в Україні на стабільних засадах. Але поки що вони сумніваються, оскільки, на їхню думку, в Україні діє надто ускладнена і непередбачувана податкова система, запроваджені надмірне регулювання і ліцензування, поширена корупція.

1. Про Раду національної безпеки України: Указ Президента України №357/92 від 01.07.1992 р. / Урядовий кур'єр. – 1992. – № 28. 2. Про Раду національної безпеки і оборони України: Указ Президента України №772/96 від 30.08.1996 р. // Урядовий кур'єр. – 1996. – № 166-167. 3. Абалкин Л. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение // Вопр. экономики. – 1994. – № 12. – С. 4-13. 4. Архипов А. и др. Экономическая безопасность: оценки, проблемы, способы обеспечения // Вопр. экономики. – 1994. – № 12. 5. Барановский А. Экономическая

безопасность // Финансовая Украина. – 1995. – № 45. 6. Барановский А. Экономическая безопасность государства // Финансовая Украина. – 1996. – № 22. 7. Белов О.Ф. Экономическая безопасность Украины: приоритеты и механизм обеспечения // Поглощения рыночных реформ та стратегий економічного розвитку України до 2010 року: Матер. наук. конф. – К., 1999. – Т. 1. – С. 121-128. 8. Варналій З.С. Глобалізація інвестиційних процесів та фінансова безпека України // Стратегічна панорама. – 2001. – № 3. – С. 74-77. 9. Варналій З.С. Проблеми та шляхи забезпечення економічної безпеки України // Економіка та управління. – 2001. – № 3. – С. 3-12. 10. Варналій З.С. Проблеми та перспективи вступу України до Світової організації торгівлі // Стратегічна панорама. – 2002. – № 1. – С. 171-176. 11. Губський Б.В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення. – К., 2001. 12. Дарнополіс Г.Ю. Економічна безпека держави в умовах трансформаційної економіки: Автореф. дис. ... канд. екон. наук. – Х., 1999. 13. Шлемко В.Т., Бінко І.Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: Монографія. – К., 1997. 14. Концепція економічної безпеки України / Ін-т екон. прогнозування, кер. проекту В.М.Гець. – К., 1999. 15. Мунтян В.І. Економічна безпека України. – К., 1999.

Надійшла до редколегії 29.03.04

Л.А.Шаповалова, асп.

ПЕРЕХІД УКРАЇНИ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ЯК НАПРЯМ ІНТЕГРАЦІЇ ДО СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Присвячено проблемі інтеграції України до світового економічного простору. Основну увагу приділено одному з найважливіших етапів на шляху досягнення зазначеної мети – переходу нашої країни до інноваційної моделі розвитку, розробці і впровадженні якої в дію є сьогодні пріоритетним завданням Уряду України.

The article deals with the problem of Ukraine's integration into the world economy. One of the most important stages is the country's transition to the innovation model of development. Working out the model and its implementation are the priority tasks for the Ukrainian government.

Роль і місце будь-якої країни у світовому господарстві й міжнародному поділі праці залежить від багатьох факторів. До основних з них відносять: динаміку розвитку національної економіки, ступінь її залучення в міжнародний поділ праці (у тому числі міжнародне науково-технічне співробітництво), відкритість для іноземних інвестицій, гнучкість та можливість вчасно і швидко адаптуватись до змін у міжнародному господарському житті. Проте, перш ніж країна буде залучена до міжнародних проектів, вона має досягти рівня економічного розвитку, який би відповідав світовим стандартам. Тому важливим кроком для України на даному етапі є перехід до інноваційного типу розвитку, що є неможливим без кардинальних змін у всіх галузях господарювання, а отже, і проголошення нової парадигми економічного розвитку. Дослідження даної проблематики знайшло відображення у працях багатьох сучасних вчених, до когорті яких можна віднести В.П.Александрову, Ю.М.Бажала, Л.К.Безчасного, В.М.Геця, О.О.Лапка, І.І.Лукінова, Б.А.Малицького, С.І.Соколенка, Д.М.Черваньова та ін. Актуальність зазначеної теми зумовила написання статті, метою якої є обґрунтування необхідності розробки та впровадження інноваційної моделі розвитку економіки України.

Україна зможе посісти належне місце в Європі і світі за умови опанування інноваційного шляху розвитку, підвалини якого мають бути закладені у процесі структурної перебудови економіки. Його базовим принципом має стати утвердження України як високотехнологічної держави. Наявний інтелектуальний та науково-технічний потенціал дає підстави на це розраховувати. Україна посідає друге місце за чисельністю спеціалістів, які виконують наукові дослідження і розробки, серед країн пост-радянського простору, поступаючи лише Російській Федерації. За останнє десятиріччя чисельність спеціалістів, які виконують дослідження і розробки, збільшилась лише у двох країнах: у Вірменії – майже у 1,5 рази і Таджикистані – в 1,4 рази. В Україні, на жаль, даний показник зменшився майже на половину. Такі зміни зумовлені, у першу чергу, низьким рівнем заробітної плати праців-

ників науково-технічної сфери, який спостерігається в Україні протягом останніх десяти років.

Нагальним питанням на сучасному етапі для України є зміна типу розвитку економіки. Щоб стати рівноправним членом європейської та світової господарської систем, необхідно створити конкурентоспроможну на всіх рівнях економічну систему. А це можливо лише за умови розробки і реалізації інноваційної моделі розвитку економіки країни. З позиції науки модель – речова, знакова або уявна система, що відтворює, імітує чи відображає принципи внутрішньої організації або функціонування, певні властивості, ознаки чи характеристики об'єкта дослідження, безпосереднє вивчення якого неможливе, ускладнене чи недоцільне, і може замінити цей об'єкт у пізнавальному процесі з метою одержання нових знань про нього. Поняття моделі економічного розвитку доцільно вживати, коли йдеться про національні орієнтири і напрями розвитку країни, цілі та інструменти, якими вони досягаються. При цьому постає необхідність зосередження національних зусиль на ключових областях науки і техніки – тих, в яких країна може досягти лідируючого становища на світовому ринку.

Інноваційний тип розвитку – перенесення акценту з науково-технічних рішень на використання принципово нових прогресивних технологій; перехід до випуску високотехнологічної продукції; нові організаційні та управлінські рішення в економічній діяльності. Об'єктивні зміни в економічному житті привели до необхідності запровадження нової моделі розвитку економіки. Важливу роль стали відігравати галузі, що ґрунтуються на "високих технологіях", а також галузі, які безпосередньо задовольняють потреби людей, оскільки головним компонентом системи при інноваційному типі розвитку є людина, її потреби. Виробництво стає більш зорієнтованим не на масового споживача, а на специфічні потреби окремих індивідів. Нова модель економічного зростання, що ґрунтується на інноваційному типі розвитку, передбачає зміну самого поняття науково-технічного прогресу і науково-технічного розвитку. На перший план виходять нові пріоритети: добробут, інте-

лектуалізація виробничої діяльності, використання високіх та інформаційних технологій, екологічність.

Перехід від однієї моделі розвитку економіки країни до іншої безперечно супроводжується зміною соціально-економічної системи загалом або окремих її елементів. Ці зміни розрізняються за своєю глибиною (зрушення в кількісних характеристиках певних параметрів системи в межах попередньої її якості або перехід до її іншого якісного стану); за інтенсивністю у часі і за характером (різні темпи і швидкість змін, еволюційний чи революційний їх тип); за охопленням елементів системи (зміни стосуються окремих ланок чи системи в цілому, тобто є загально-системними); за співвідношенням і роллю об'єктивних і суб'єктивних факторів. Якщо змінюються в основному кількісні характеристики системи, то маємо справу з її модернізацією, вдосконаленням. Тоді перехід від вихідного стану до нового здійснюється ніби по горизонталі. Як тільки кількісні зміни досягають деякої критичної маси і приводять до якісних змін, перед нами – трансформація соціально-економічної системи (або її окремих елементів), що переходить на нову якісну сходинку розвитку. У таких випадках перехід від вихідного стану до нового реалізується по вертикалі [2, с. 35]. Виходячи з наведених трактувань, можна стверджувати, що в Україні спостерігається трансформація економічної системи, а пріоритетом нової стратегії розвитку є інноваційна модель. Вона не може бути просто скопійована, а має враховувати національні особливості, традиції, звичаї і бути спрямована на вирішення власних економічних, соціальних, політичних проблем та сприяти виходу країни з кризи. З цієї метою, перш за все, необхідно здійснити такі заходи: приведення системи правового захисту об'єктів інтелектуальної власності у відповідність з міжнародними нормами, введення її в господарський обіг і розширення таким чином експортного потенціалу держави; зміна патентного законодавства та приведення його у відповідність з вимогами сучасних економічних відносин між новими підприємницькими структурами; орієнтація фінансово-податкової системи і кредитної політики на потреби підтримки інноваційного характеру економіки, у тому числі запровадження системи стимулів, що дозволяють інвесторам включитись в інноваційні заходи з довгостроковим циклом реалізації, підвищенням ризику чи довгостроковим періодом повернення капіталу; впровадження заходів щодо стимулювання участі комерційних банків в інноваційному процесі; застосування програмно-цільового підходу до фінансування розвитку академічного, освітнього і виробничого секторів наукової сфери; впровадження ринкових механізмів підтримки досліджень і розробок, розширення участі малого і середнього бізнесу в науково-технічному та інноваційному розвитку; забезпечення залучення іноземного капіталу у вільні економічні зони України, де можуть бути створені інноваційні підприємства, які базуються на досягненнях вітчизняної та зарубіжної науки і техніки; залучення вільних капіталів приватних осіб у спеціалізовані інноваційно-інвестиційні фонди; залучення іноземних джерел фінансування для реалізації спільних міжнародних наукових проектів, купівлі вітчизняних ліцензій, допомоги вітчизняним вченим; розвиток інноваційної інфраструктури.

Для активізації інноваційного процесу в Україні було б доцільно розвивати мережу центрів і міжрегіональних (міжнародних) науково-дослідних лабораторій. Як приклад міжвідомчого, міжрегіонального і міжнародного співробітництва на сучасному рівні у сфері інвестиційної діяльності Міністерства науки і освіти України можна навести Україно-Турецьку наукову лабораторію за участю з українського боку Харківського інституту монокристалів НАН України, Радіоастрономічного інституту НАН Украї-

ни, Харківського інституту радіоелектроніки Мінпромполітики України та ін. У спільних проектах беруть участь фахівці вищих навчальних закладів та НАН України, а також органи, що визначають наукову і промислову політику держави. Як кінцева продукція даної лабораторії представлені понад 100 експонатів на постійно діючій у Туреччині виставці українських високих технологій. Запланована програма довгострокового міждержавного науково-технічного співробітництва між Україною і Туреччиною до 2015 р. Державну економічну політику потрібно здійснювати на національних наукових основах короткострокового індикативного планування і довгострокового прогнозування. На жаль, нічого, адекватного завданням економічного реформування України, так і не здійснено. Тому велике значення надається іноземним інвестиціям, які певною мірою виступають загрозою національній безпеці та незалежності України.

Неповний перелік іноземних інвесторів українських наукових проектів [1, с. 33]: BF – Німецька асоціація венчурного капіталу (інвестиції 1997 р. – 2340 млн марок); IV RP ES – IV рамочна програма ЄС, у рамках реалізації якої на НДР було асигновано 13,1 млрд єкю. З 50 тис. замовлень на виконання проектів кошти були надані кожному шостому; DF – спільний дослідницький фонд Великобританії та Південної Кореї виділяє понад 1 млн дол. на цільове фінансування проектів, що отримали підтримку промислових компаній і мають велике практичне значення; INSEPM – Агентство Франції – система державних асигнувань пріоритетних напрямів і впровадження результатів (від 2,3 до 4 % ВВП); WSFHC – Всесвітній фонд захисту навколишнього середовища щорічно виділяє 2 млн дол. на наукові дослідження; BNFL – Британська компанія виділяє 6,9 млрд дол. на роботи з ліквідації ядерних відходів. Понад 7 % загальної суми спрямовано на проведення відповідних НДР; ЕЕС – на загальний ринок природоохоронних технологій виділено 127 млрд єкю; NATO – спеціальна програма з вивчення екологічних проблем країн Прикаспію; ЕКА – Космічні програми Великобританії виділяють 21,2 млн ф. ст. на створення нових систем космічного зв'язку в інтересах розвитку бізнесу, на медицину та освіту – 6,7 млн, на дослідження з космосу навколишнього середовища і змін клімату планети – 8,1 млн, на виконання програми вивчення Землі з космосу – 6,4 млн ф. ст.; WT – світова благодійна організація планує у найближчі 5 років надати 15 млн ф. ст. для досліджень в галузі біотехнології і впровадження досягнень генної інженерії; Novartis Farma – фармацевтична компанія заснувала власний Науково-дослідний інститут з вивчення функцій різних генів людського організму. Він розміщується в м. Лайола (США, Каліфорнія). Компанія асигнувала 250 млн дол. США; USO – американська асоціація запобігання онкозахворюванням надала 150 спеціальних міжнародних грантів по 3 тис. дол. на місяць; NC France – Національний центр наукових досліджень Франції – 30 млн франків на матеріалознавство (організовано 17 спільних лабораторій); ESF (ЄНФ) – Європейський науковий фонд; ЦБ ЄС – централізований бюджет ЄС; DMP (ТМП) – Німецьке товариство ім. Макса Планка.

Таким чином, для підняття результативності та соціально-економічної ефективності української системи державного фінансування науково-технологічної сфери необхідно реформувати діючу систему управління цією сферою в напрямі послідовного застосування таких принципів: держава повинна фінансувати переважно такі інституції та проекти, ефективність яких може бути конкретно доведена і підлягає контролю; результативність суб'єктів науково-технічної діяльності має підтверджуватися об'єктивними наукометричними критеріями,

які широко застосовуються у світовій практиці; інституція, програма, проект, що фінансуються, повинні мати чітко визначену систему управління за кінцевими результатами; процес визначення цільової функції інституції, програми, проекту має бути переважно екзогенним відносно безпосередніх виконавців науково-технічних робіт; обсяги фінансування науково-технічної інституції, програми, проекту повинні відповідати міжнародним нормам і практиці щодо формування кошторису науково-технічних робіт і застосування спеціальної податкової політики; при державному фінансуванні проектів на стадії впровадження науково-технічних досягнень у виробництво (інноваційна стадія) доцільно використовувати правило "50 на 50", що означає рівну частку фінансової відповідальності держави та інноваційного підприємства у проекті, що підтримується державою; офіційно визначені фінансові зобов'язання держави щодо науково-технічних інституцій, програм, проектів мають неухильно виконуватися за термінами та обсягами проплат; розпорядники коштів за відібраними для державного фінансування інституціями, програмами, проектами повинні отримувати більш широке довір-

че право щодо гнучкого управління цими коштами в межах затверджених кошторисів.

Виходячи з наведених фактів, можна констатувати, що інноваційна модель розвитку України повинна містити такі ознаки: розробка законодавчої бази, яка б забезпечила умови для становлення і розвитку інноваційної інфраструктури та дала поштовх до формування національних "територіальних науково-технічних центрів"; співпраця уряду з науковими установами, вищими навчальними закладами, підприємствами та організаціями інноваційної сфери; державна підтримка національних інноваційних структур при виході на світовий ринок з наукомісткою продукцією; поглиблення науково-технічного співробітництва України з країнами ближнього та далекого зарубіжжя: обмін науковими результатами і новими технологіями, участь у міжнародних науково-технічних проектах.

1. Богорош А., Денисюк В. К моделированию государственной инновационной политики // БизнесИнформ. – 1999. – № 17-18. – С. 77-85.
2. Кириченко В. Рыночная трансформация экономики: теория и опыт // РЭЖ. – 2000. – № 11-12. – С. 34-37.
3. Українська радянська енциклопедія / Головна редакція української радянської енциклопедії. – К., 1982. – Т. 7.

Надійшла до редколегії 29.03.04

В.Ю.Шевченко, канд. екон. наук, доц.

ФІНАНСОВА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ВАЛЮТНИХ КУРСІВ

Проаналізовано сучасні тенденції фінансової глобалізації, форми глобальної фінансової нестабільності. Розглянуто причини сучасних змін валютних курсів та курсу американського долара, необхідність реформування міжнародної фінансової системи.

The current trends of the financial globalization, the global financial instability are analyzed. The reasons for current exchange rates changes and US dollar exchange rates, the needs for the global financial system reforming are considered.

Фінансова глобалізація є найбільш динамічною складовою загального процесу глобалізації та відіграє все зростаючу роль у світовому розвитку. Фінансова глобалізація охоплює не тільки міжнародні фінансові ринки, вона впливає на міжнародні інвестиції, регіональний та національний економічний розвиток, міжнародну конкуренцію, поведінку компаній, інвесторів, банків та інших фінансових інститутів, регулятивних органів та урядів, міжнародних фінансових організацій.

Основними чинниками фінансової глобалізації є міжнародна фінансова інтеграція, лібералізація міжнародних та національних фінансових ринків, міжнародна мобільність капіталу, трансгранична присутність міжнародних банків, трансграничні фінансові технології. Найбільш суттєву роль відіграють міжнародна фінансова інтеграція, лібералізація фінансових ринків та сучасні фінансові технології.

Міжнародна фінансова інтеграція – це складний багаторівневий процес вертикального, горизонтального та функціонального взаємопроникнення (об'єднання) елементів та функцій міжнародних фінансових ринків, інститутів, які надають їх функціонуванню трансграничного та глобального характеру. На наш погляд, у міжнародній фінансовій інтеграції необхідно виділити основні механізми та регулятори, які визначають її динаміку, а також основні організаційні та функціональні форми.

Механізми фінансової інтеграції формуються на основі порівняльної доходності фінансових інструментів, процентних ставок та ризиків на різних сегментах фінансових ринків, стану міжнародної ліквідності, міжнародного руху капіталу. Динаміку фінансової інтеграції можна визначити на основі різних підходів, зокрема: а) міжнародної кореляції процентних ставок по запозиченнях; б) міжнародної кореляції динаміки фондових індексів та вартості фінансових активів; в) вимірювання фактора

впливу зовнішніх залучень на динаміку інвестицій в національну економіку; г) динаміки міжнародного руху капіталу в порівнянні з макроекономічними показниками. Вони вимірюють взаємну динаміку (тісноту зв'язку) основних параметрів національних та міжнародних фінансових ринків, їх взаємодію і тим самим ступінь їх інтеграції. Такі фінансові параметри також тісно пов'язані з механізмами валютних ринків – залежність валютного курсу від динаміки реальних процентних ставок (міжнародний ефект Фішера) та відносного міжнародного паритету процентних ставок по облігаціях. Але такі підходи не враховують вплив структурних, кон'юктурних, інноваційних, регулятивних факторів на динаміку міжнародних фінансових ринків та фінансову інтеграцію [1].

Функціональними формами прояву фінансової інтеграції є, наприклад, міжнародна мобільність капіталу, трансгранична присутність банків та фінансових інститутів, рух фінансової ліквідності між сегментами міжнародних фінансових ринків, міжнародні стандарти та регулятори фінансових операцій, глобальні фінансові інструменти (глобальні облігації, глобальні депозитарні розписки), глобальні системи електронних платежів та фінансових трансакцій – міжнародні електронні системи валютної торгівлі, міжнародні системи торгівлі фінансовими інструментами, міжнародні платіжні системи.

Показниками організаційного аспекту фінансової інтеграції є також зростання частки іноземного капіталу в активах національних банківських систем та небанківських фінансових інститутів, частка запозичень в іноземній валюті в загальному їх обсязі, характеристики трансграничної діяльності глобальних фінансових інститутів. Їх спільними рисами є трансграничність присутності (функції), трансакції та регулятивні умови (правила, стандарти та ін.).